

Список використаних джерел

1. Виховання дитини зі зниженим інтелектуальним розвитком в умовах сім'ї / за ред. Т. В. Сак. К. : Науковий світ, 2008. 156 с
2. Дубовський С. О. Шляхи формування уявлень про час у дітей з особливими потребами молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка* / [за ред. : О. В. Гаврилова, В. І. Співака]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. Вип. XII. С. 28–31.
3. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників) : навчальний посібник. К. : Слово, 2010. 288 с.
4. Пулінець Т. Корекційно-розвивальні ігри як метод навчання у спеціальній педагогіці. *Дефектолог*. 2010. № 2. С. 26–27.
5. Спеціальна методика викладання математики в допоміжній школі : курс лекцій : навчальний посібник / [упоряд.: О. В. Гаврилов, О. М. Ляшенко]. Хмельницький : ПП Пантюк С. Д., 2003. 272 с.

Микола Бородань

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ТОЧКА ЗОРУ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ НАРАТИВНОМУ ТЕКСТІ

Значна увага в сучасних лінгвістичних дослідженнях приділяється тексту й пов'язаним із ним проблемам, однак дефініція поняття «текст» як найбільшої синтаксичної одиниці до сьогодні залишається дискусійною, це питання по-різному вирішується науковцями, що свідчить про складність цього мовного феномену як об'єкта аналізу й інтерпретації.

Найважливішим різновидом тексту є наративний текст, який відрізняється особливою багаторівневою організацією зі специфічними ієрархічними відношеннями між рівнями. У сучасному розповідному тексті категорія «точка зору» відіграє головну роль у побудові нарації, і думки дослідників з цього питання майже збігаються. Текстоутворювальна функція «точки зору» полягає у відборі з безмежної кількості елементів предметів бачення, їхніх ознак, дій, зв'язків, просторово-часово й ціннісне їх поєднання в розповіді.

«Точка зору» виникає як результат взаємодії чотирьох планів: просторового, часового, наративно-мовленнєвого й модального. Візуалізація «точки зору» відбувається в просторово-часовому плані, голосовий компонент міститься в модальному й наративно-мовленнєвому планах. Крім візуальних і голосових компонентів, до системи «точки зору» входить також така характеристика, як рівень знання суб'єкта, яка проявляється в часовому й просторовому планах [1].

Під суб'єктом «точки зору» розуміється особа, яка слугує центром просторової, часової й психологічної орієнтації в тексті, охоплює об'єкти не тільки ті, що можна сприймати органами зору, але й органами слуху, дотику та ін. Кожний суб'єкт «точки зору» сприймає наративну подію по-своєму, що залежить від багатьох факторів: близькості/дистантності до об'єкта сприйняття; відстороненості/причетності щодо нього; наявності/відсутності мотивів для сприйняття; здатності/нездатності ідентифікувати різні предмети дійсності; уміння/невміння добирати найбільш суттєві для спостереження риси або вибирати ракурс. Характерною рисою сучасного тексту є наявність кількох «точок зору», зокрема оповідача, персонажа або кількох оповідачів.

Основне завдання категорії «точка зору» полягає у визначенні позиції оповідача відносно місця дії, характеру розвитку дії й часу, часових відношень одночасності/неодночасності, форми й об'єктів розповіді/опису та його створення до змісту як до реального/нереального/передбачуваного. Ця категорія здатна пришвидшувати або уповільнювати сюжетний час, надавати розповіді динаміки, емоційної насиченості, визначати «техніку розповіді» матеріалу [2].

Категорія «точка зору» має когнітивний характер, вона дає можливість читачеві в процесі художньої комунікації пізнати світ, оцінюючи інформацію як дещо відоме загалом чи зокрема, як дещо реальне чи ірреальне, бажане і т. ін., що є індикатором антропоцентричного підходу до вивчення тексту. У нашому дослідженні суб'єкт є змістовим елементом «точки зору». Виявлено й описано випадки збігу суб'єкта мовлення й суб'єкта «точки зору» й відмінності цих фігур. Роль суб'єкта «точки зору» може виконувати оповідач або персонаж. У першому разі йдеться про експліцитного суб'єкта (його роль виконує суб'єкт мовлення), у другому – про імпліцитного (персонаж виступає в ролі суб'єкта, що відчуває, мислить спільно з оповідачем і в його мовленнєвих формах). Оповідач має можливість частково/повністю приймати «точку зору» персонажа. У нашому дослідженні розглянуто явище суб'єктивації розповіді від третьої особи, при якому відбувається проникнення оповідача в мисленнєво-емоційну сферу персонажа, що зумовлює об'єднання їхніх «точок зору» [3].

Багатоаспектний структурно-семантичний і комунікативний аналіз дослідження дозволив нам розглянути й описати мовні засоби вираження категорії «точка зору», розробити нову типологію «точок зору», використовуючи сучасні французькі наративні тексти.

Нами було виділено три типи «точки зору»: синхронну, ретроспективну й проспективну, кожна з яких виконує в наративному тексті низку функцій відповідно до своєї специфіки й використовує свій набір мовних засобів. Ядром плану вираження кожного виду «точки зору» є певна структура, яка складається з особового займенника й дієслівно-часової форми разом із локалізаторами синхронності, слідування або

передування. Пронімінальна форма вираження оповідача орієнтує наративну інформацію, виражаючи погляд і ракурс, під яким автор запрошує читача поглянути на наративну ситуацію. Дієслівно-часові форми повідомляють про події/дії, виділяють окремі моменти наративного висловлювання. Часові локалізатори є лексичними конкретизаторами, які реалізують один із аспектів часової опозиції «передування – симультанність – слідування» [1].

Синхронна «точка зору» відображає сприйняття й осмислення суб'єктом одночасності перебігу дії або з моментом мовлення, або з іншою точкою відліку, відмінною від моменту мовлення, при цьому читач дізнається про події не з розповіді про них, а спостерігаючи за ними. Синхронна «точка зору» широко використовується в сучасній французькій нарації, що свідчить про особливу увагу до сенсорного аспекту тексту в сучасній наративній практиці.

Основу синхронної точки зору утворюють такі структури, які експлікують одночасність розвитку подій і розповідь про ці події: «je + Présent + локалізатор синхронності», «vous (tu) + Présent + локалізатор синхронності», «vous + Présent + локалізатор передування»/ **vous + Passé simple**, «je + Imparfait (+ локалізатор синхронності)», «il + Présent», «il + Imparfait + локалізатор синхронності». У функції локалізатора синхронності виступають прислівники *maintenant, aujourd'hui, actuellement*, а також конструкції *à présent, à l'instant, en ce moment (ci)*, які маркують дію, актуальну для моменту мовлення оповідача, що знаходиться всередині подій від початку до кінця дії й розповідає про неї [4].

У наративному тексті синхронна «точка зору» виконує такі функції: 1) локалізує події, синхронні до моменту розповіді/сприйняття оповідача «je»; 2) розширює внутрішнє обмежене бачення оповідача від першої особи шляхом уведення внутрішнього адресата (читача як співучасника історії); 3) локалізує події, синхронні до моменту розповіді оповідача «il»; 4) візуалізує події минулого, представляючи їх як події, що переживає персонаж у теперішній момент; 5) локалізує події, синхронні до моменту їх сприйняття персонажем – імпліцитним суб'єктом «точки зору»; 6) створює зовнішню перспективу нейтрального типу, або перспективу камери [4].

Застосовуючи ретроспективну «точку зору», оповідач звертається подумки до минулого й описує події, що вже відбулися. Ретроспективна «точка зору» може проявлятися як при послідовній розповіді, так і при перестановці часових планів. Основу ретроспективної «точки зору» утворюють структури: «je + Passé Simple», «je + Passé composé + локалізатор передування», «il + Passé simple». Оповідач локалізований у часі після розвитку події, представляє її як уже здійснену й віддалену від неї на велику відстань. Сполучення займенника «je» з часовою формою *Passé composé* є лінгвістичним маркером суб'єктно-орієнтованої форми розповіді. Інші структури мають більш високий ступінь об'єктивності. Локалізаторами ретроспективної точки зору є лексичні одиниці *un vendredi*,

aujourd'hui, auparavant, autrefois, un jeudi, de ce jour, ce matin-là [5].

Перспективна «точка зору» вказує на часовий проміжок, протягом якого відбудеться якась подія або настане певний стан. Перспективна «точка зору» притаманна оповідачеві, здатному зазирнути в майбутнє, передбачаючи розвиток подій. Її основою є такі структури: «je + Présent + локалізатор слідування», «je + Futur simple», «je + Futur immédiat», «je + Futur dans le passé», «je + Futur immédiat dans le passé», «je + Imparfait + локалізатор слідування», «il + Futur simple», «il + Futur immédiat», «il + Futur dans le passé», «il + Futur immédiat dans le passé». Вибір структури залежить від вихідної часової позиції оповідача. Ініціальний момент може збігатися з моментом мовлення або бути позначеним у більш широкому контексті, а фінальний момент практично завжди має нечіткий характер. Цей тип «точки зору» тісніше пов'язаний з модальними значеннями необхідності, реальності майбутньої або ймовірної дії. При перспективній позиції суб'єкт розповідає про «майбутнє» персонажів, повідомляючи інформацію, яка не може бути відома останнім. До локалізаторів слідування відносяться *bientôt, prochainement, désormais, tout à l'heure, dans trois jours, demain, l'année prochaine* та ін. [4].

Визначаючи можливі перспективи розвитку проблематики, зазначимо, що аналіз системи «точок зору» і взаємодія різних її типів дозволить глибше проникнути в природу тексту, тому можливим є дослідження засобів вираження «точки зору» в різних видах тексту як на матеріалі французької, так і інших мов.

Список використаних джерел

1. Шмид В. Нарратология. М.: Языки славянской культуры, 2003. 312 с.
2. Chatman S. *Coming to Terms: The Rhetoric of Narrative in Fiction and Film*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1990. 260 p.
3. Leech G., Short M. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. Harlow: Pearson/Longman, 2007. 404 p.
4. Beigbeder F. *Windows on the World*. Paris: Gallimard, 2003. 185 p.
5. Schmitt E.-E. *Odette Toulemonde*. Paris: Albin Michel, 2006. 282 p.

Вікторія Бурковець

ВПРАВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У будь-якому класі будь-якої школи зустрічаються учні, які є популярними серед однокласників, мають авторитет. Переважно це дуже активні діти, які можуть впливати на колективну поведінку, організувати гру, згуртувати групу або ж навпаки надихнути багатьох на погану поведінку. Таких учнів називають лідерами.